

Як сформувати навички гри в дітей з ООП

Гра для дітей, особливо молодшого віку, – це один із найважливіших природних інструментів розвитку та навчання. Проте трапляється, що дитина відмовляється гратися самостійно, з однолітками, а то і взагалі не проявляє цікавості до ігрової діяльності. Як тоді бути батькам?

ЩО ТАКЕ ГРА Й ЧОМУ ВОНА ПОТРІБНА ДІТЯМ

Будемо говорити про вікову категорію від народження й до кінця початкової школи. Проте це умовний період, особливо якщо йдеться про дітей з ООП, адже часто вони мають такі особливості розвитку, що біологічний вік дещо стирається.

Гра дає змогу дитині пізнавати світ та розвиватися без прямих вказівок до навчання. Вона може активно рухатися, спілкуватися з дорослими й ровесниками, вчитися проявляти ініціативу. Гра – це одночасно й сенсорне, і психологічне, й емоційне розвантаження для дитини. Гра знімає більшість обмежень, з якими дитина стикається в повсякденному житті. Натомість це ще й можливість здобувати нові знання й навички.

Діти з ООП отримують корекційну, дефектологічну, психологічну підтримку у вигляді спеціалізованих розвивальних занять із фахівцями. Тому гра для них – особливо важлива, адже вони можуть розкриватися самостійно, без заданого дорослими напрямку. Варто лише підібрати гру, яка буде дитині цікава, доступна, дасть змогу збалансувати вербальне та невербальне спілкування.

Проте є й інший бік медалі: гра потребує залучення ще однієї людини – дорослого. І він також може отримати неабияку користь від цього процесу, та більше в постійному стресовому навантаженні, що ми маємо сьогодні. Дорослим, як і дітям, гра дає можливість сенсорного, психологічного та емоційного розвантаження. У грі найпростіше налагодити контакт та співпрацю, якщо дитина має особливості у вербальному спілкуванні. Це також найкращий спосіб формувати в неї навички комунікації, а також розвивати в заданому напрямку. Але, мабуть, найбільший плюс для батьків – це можливість мати трошки вільного часу, коли дитина грає самостійно.

Дорослих можна умовно розділити на дві категорії – ті, які можуть і вміють гратися з дітьми, та ті, які не вміють цього робити. Перша категорія простіше й легше сприймає особливості своїх дітей. Вони можуть дозволити собі бути смішними, валятися на підлозі, не зважати на думку інших.

Друга категорія батьків постійно концентрується на проблемах і труднощах. Ці батьки завжди незадоволені результатом і вважають, що докладені зусилля недостатні. І це, безумовно, відображається на дітях, на форматі спілкування з ними.

Тому навчатися грати з дитиною – важливо, особливо за умови наявності в неї ООП, та більше за відсутності чи обмеженості вербального спілкування. Спільна гра з батьками дає змогу покращити взаємини, а також полегшити подальші заняття, якщо вони не дуже бажані для дитини.

ГРА ТА ІГРОВИЙ КОМПОНЕНТ У НАВЧАННІ – У ЧОМУ РІЗНИЦЯ

Ми маємо розуміти, що є значна різниця між грою та навчанням в ігровій

формі. У грі важливий процес, а не результат, як у навчанні. Тому щоденна взаємодія з дитиною з особливостями має передбачати не лише корекційні заняття, але й суто ігрову діяльність, без встановленої заздалегідь навчальної мети чи запланованого результату.

Наприклад, коли ми даємо дитині кубики і просимо назвати колір, розмір, кількість тощо, або в настільній грі вимагаємо називати кольори фішок, що намальовано на картинках, це знижує її зацікавленість процесом, бо нагадує заняття.

Тому під час гри маємо прийняти кілька правил: не більше 5–10% часу має припадати на запитання чи вказівки (дай мені картинку з коровою, яким кольором ти зараз будеш малювати, скільки в тебе машинок, а скільки буде, якщо я тебе ще одну дам тощо). Друге правило – приймати вибір дитини та слідувати за ним.

Але якщо в батьків є бажання та можливість, вони можуть додавати ігрову форму в навчання. Важливо балансувати між ігровими компонентами на навчальними результатами, які ми будемо очікувати, так, аби дитина не втрачала цікавість до того, що відбувається.

КОЛИ І В ЯКІ ІГРИ ГРАТИ

Малюки (до 3 років)

В іграх дітей цієї вікової категорії зазвичай немає чітко визначених правил, вони не мають передбаченого завершення, а спрямовані на сенсорні відчуття й отримання позитивних емоцій:

- проста взаємодія, коли певна дія призводить одразу до результату: хованки під ковдру, лоскотання, пестоці, гра в “ку-ку”, хованки;
- активності: кидати чи ловити м'яч, бити по ньому ногою, доганялки, стрибання на подушках;
- прості ігри, що показують взаємодію причини та наслідків: з простими музичними інструментами чи іграшками, молоточками і цвяшками, лабіринтами для кульок;
- елементарні сюжетні ігри: побудувати башту, нагодувати чи вкласти спати іграшку, покатати її на машинці чи у візочку.

У цьому контексті ми говоримо про малюків, тому що діти з ООП та складними порушеннями часто проявляють зацікавленість до таких ігор і в більш старшому віці. І ми маємо розуміти, що вони в такому разі не пройшли етап дорослішання і, відповідно, треба допомогти їм перейти на наступний етап.

Дошкільнята (3–6 років)

Ці діти проявляють цікавість до складніших сюжетних ігор – зоопарк, лікарня, дитячий садочок. Часто відтворюють сюжети улюблених мультфільмів.

У цьому віці корисно використовувати дидактичні й настільні ігри з простими правилами – такі, де потрібно щось скласти за зразком, будувати чи збирати за заданою характеристикою. Ігри з картками та різноманітні «бродилки» з кубиками та фішками також будуть цікавими цієї вікової категорії.

Щодо активних ігор, то вони також ускладнюються. Діти здатні дотримуватися правил – футбол, класики, смуга перешкод, командні розваги. Але й сенсорні ігри з різними матеріалами лишаються актуальними – з водою, піском, тістом, глиною тощо.

Після 6 років

Ці діти активно включаються в рольові ігри, де потрібне залучення уваги, – створення сценарію, внесення в нього корективів, створення та використання інвентарю з підручних матеріалів. Дидактичні та настільні ігри також ускладнюються, збільшується кількість правил, концентрація уваги підвищується. В активних іграх також використовується значна кількість обов'язкових правил.

У цьому віці діти починають активно використовувати комп'ютер, смартфон та приставки для ігор.

Кожна дитина проходить усі ці етапи за порядком. Вона має задовольнити свій сенсорний розвиток, опанувати елементарні правила, зв'язок «причина – наслідок», починає розуміти, що гра залежить ще й від дій партнера та взаємодії із ним.

У випадку з дітьми з ООП ми також спираємося на загальні вікові особливості, але іноді помічаємо, що їхні ігри можуть не відповідати типовим віковим особливостям або довго перебувати на одному віковому рівні.

ЯК ОБ'ЄДНАТИ У ГРІ ДІТЕЙ З ООП І НОРМОТИПОВИХ

Часто батьки намагаються навчити дітей з ООП грати в ігри відповідно до їхнього віку, розуміючи, що дитина буде перебувати в колективі з нормо типовими дітьми й, наприклад, гра в пасочки матиме дивний вигляд у 2–3 класах, а реакція однолітків може бути різною.

Вважалося, що коли дитина з ООП прийде в колектив та буде спілкуватися з однолітками, її розвиток пришвидшиться й вона почне грати в ті самі ігри, а її поведінка вирівняється. Проте переважно так не трапляється саме собою. Тому нам потрібно підбирати для такої дитини ігри, які, може, і не відповідатимуть повністю тим, у які грають ровесники, але будуть перекликатися з ними або принаймні будуть для них цікавими.

Наприклад, переливати, пересипати, перемішувати, шукати іграшки чи кульки в піску, крупі, інших матеріалах. Такі сенсорні ігри зацікавлюють усіх дітей, адже вони дають можливість зняти емоційне навантаження. З іншого боку, це дає змогу вивчати, наприклад, властивості речовин.

Для старших дітей можна запропонувати поливати щось холодною, гарячою чи солоною водою і спостерігати, що відбувається, додавати у воду олію, змішувати соду з оцтом, розчиняти у воді барвники чи змішувати різні фарби, досліджувати, що відбувається з різними предметами, якщо їх опустити у воду, слухати, який звук виходить у різних поверхонь тощо. Такі експерименти можна супроводжувати поясненнями.

Дітям з ООП також підійдуть активні ігри з простими правилами – усі варіації футболу, баскетболу, гольфу. Закидати м'ячі різного розміру та з різних матеріалів у ворота, баскетбольну корзину чи звичайну корзину з різної відстані – корисна вправа як для дітей з ООП, так і для нормотипових. Різноманітні «доганялки», твістер, смуги перешкод – те, що може бути цікавим усім одночасно.

Добре заходять і ігри-«руйнування» – розбивання криги, дартс із повітряними кульками, боулінг із пластикових пляшок (порожніх чи наповнених), руйнування конструкції з подушок тощо. Це знімає напруження та допомагає виплеснути

надмірну енергію. Найбільш корисно це для дітей із гіперактивністю.

Найбільш корисними серед дидактичних та настільних ігор для дітей з ООП є:

-«лего» та його варіації;

-ігри на співставлення та пошук деталей (можна робити як самостійно, так і разом із дитиною);

-настільні ігри «на везіння», а не на основі здібностей (наприклад, гравці вибирають собі карту, не бачачи малюнку, і в кого найбільша за характеристикою малюнку карта, той і виграє);

-настільні ігри, у яких немає необхідності говорити чи розуміти мовлення: наприклад, «бродилки» з простими правилами, де треба кидати кубик і рухатися вперед.

Дітям з ООП також корисні заняття з будь-якої творчості. Їх не класифікують як ігрову діяльність, проте вони можуть бути альтернативою грі та частиною навчання дитини проводити час наодинці з користю. Такі завдання також мають практично необмежений потенціал щодо поступового ускладнення.

ЯК НАВЧИТИ ДИТИНУ ГРАТИ

Обираючи ігрову діяльність для дитини з ООП, маємо визначити:

- що подобається дитині. Для цього спостерігаємо, чим вона займається наодинці, та пропонуємо різні ігри (активні, творчі, сенсорні, дидактичні тощо);
- які навички вона має і який досвід до цього мала: чи здатна спілкуватися вербально, наскільки в неї розвинені моторика та координація, чи може концентрувати увагу та як довго, чи не було в неї неприємного досвіду, через який вона може відмовлятися грати, наприклад, у лікарню чи школу тощо;
- вікові особливості;
- потребу та можливість у спілкуванні з однолітками.

Коли ви пропонуєте дитині з ООП гру, важливо пам'ятати:

- ✓ гра починається з мотивації і триває, доки в дитини зберігається зацікавленість. Грати з примусу дитина не буде;
- ✓ не всі ігри, які ви любили в дитинстві, сподобаються і вашій дитині;
- ✓ ігрових навичок треба навчати. Діти з ООП не завжди можуть навчатися ігор самостійно з природного середовища та оточення;
- ✓ якщо нецікаво вам, то й дитина, найвірогідніше, не зацікавиться грою;
- ✓ навчальний компонент знижує зацікавленість у грі.

Щоб навчити дитину грати, ми самі маємо навчатися це робити. Для цього:

о обираємо кілька варіантів ігор, які можуть сподобатися дитині;

о плануємо час, який ми повністю можемо присвятити грі з дитиною.

о Важливо, аби це відбувалося щоденно, можливо, короткими інтервалами, але частіше;

о корисно залучити інших членів родини;

о даємо дитині можливість обирати, чим займатися сьогодні;

о граємо в ігри, які обрала дитина, але постійно пропонуємо розширити модель гри чи спробувати щось інше.

ЯК ДІЯТИ В ОСОБЛИВИХ ВИПАДКАХ

Якщо ви пропонуєте дитині комп'ютерні ігри, надавайте перевагу комп'ютеру з клавіатурою й мишкою, аніж гаджетам із сенсорним екраном. Це розвиватиме координацію (курсор мишки одночасно з відслідковуванням того, що відбувається на екрані). Натомість ігри на гаджетах, навіть сюжетно складні, у плані рухів лишаються примітивними.

Якщо дитина не хоче грати взагалі, можна спробувати використовувати заохочення під час та після гри. Проте варто одразу продумати план, як ви пізніше будете відходити від заохочення: наприклад, спочатку ви давали цукерку, а потім можете малювати диплом переможцю тощо.

Якщо дитина постійно грається в одну гру, можна, використовуючи аналогічний набір іграшок, грати в неї паралельно з дитиною. Варто поступово вносити зміни в сценарій цієї гри: наприклад, виставити машинки рядочком, але для того, щоби вони потім стартували в гонці. Головне – робити зміни у своєму комплекті іграшок, бо інакше можемо отримати супротив дитини. Й обов'язково заохочувати її, коли вона погоджується на найменші зміни у своїй грі.

Коли дитина не хоче грати з однолітками, спочатку варто навчити її грати з дорослими. Бо дорослі, як правило, здатні підлаштовуватися під темп та особливості гри дитини, тоді як інші діти цього робити не будуть. Так само спочатку треба навчити дитину грати в ту гру, якою цікавляться інші діти такого ж віку, перш ніж відправляти її грати з ними. Можемо бути присутніми в грі з однолітками, але поступово знижуємо свою присутність та залученість.

Якщо дитина з ООП грає у війну, не треба забороняти. Ми всі нині в єдиному інформаційному полі, тому краще інформувати дитину про те, що таке війна, залежно від її здатності сприймати таку інформацію.

Але в цьому випадку дорослому варто слідкувати за грою, якщо в неї залучені й інші діти, щоби уникнути цькування. Також обов'язково треба пояснити, що ворог – це той, хто намагається нашкодити, а «хороший» – який захищає свій дім та близьких (бо, як правило, у дитячих іграх «ворогами» призначають слабших, і це може виявитися дитина з ООП). Можливо, варто змістити акцент від використання зброї на кіберзахист, волонтерство чи допомогу тим, хто цього потребують.

Якщо дитина гіперактивна, починати потрібно з ігор із простими правилами, ускладнюючи поступово. В активні ігри варто додавати вправи на концентрацію уваги (переказати правила, намалювати «класики», шукати предмети). Після настільних ігор варто видати дитині приз чи інше заохочення. Корисними будуть ігри на чергування руху та завмирання (хованки, «заморожування», імітація рухів тварин).

Якщо дитина не грається самостійно, треба навчити її цього. Для цього варто зрозуміти, у які ігри вона може гратися самостійно й навчити її в них грати, додати час на ігри в розкладі занять. Також потрібно поступово зменшувати присутність дорослого в грі (граємо, потім просто сидимо поруч, але не втручаємось, далі – «я відійду на хвилинку, а ти поки продовжуй»). Залишати у вільному доступі ігри та предмети для самостійних ігор та заохочувати її цікавість до них. Пропонувати нові різновиди ігрової діяльності, у тому числі і творчі завдання.